

Sygn. akt V ACa 20/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 kwietnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział V Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maria Sokołowska
Sędziowie:	SA Włodzimierz Gawrylczyk SA Jacek Grela (spr.)
Protokolant:	stażysta Aleksandra Ćwiek

po rozpoznaniu w dniu 25 kwietnia 2013 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa A. R. (1), J. R. C. C.

przeciwko Skarbowi Państwa –(...)

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w (...)

z dnia 18 stycznia 2012 r. sygn. akt I C 251/11

uchyla zaskarżony wyrok w punktach: 2 (drugim) i 4 (czwartym)

i przekazuje sprawę w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie

o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt V ACa 20/13

UZASADNIENIE

Powód E. W., po ostatecznym sprecyzowaniu żądania pozwu (pismo k. 474-476), wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - (...) w B. kwoty 85.480 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty. Powód wskazał, że na dochodzoną sumę składają się:

- kwota 52.000 zł tytułem odszkodowania za bezprawne pozbawienie go ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania na nieruchomości położonej w miejscowości M. 1, bez formalnego wywłaszczenia tego prawa na podstawie decyzji administracyjnej;

- kwota 13.480 zł tytułem odszkodowania za szkodę wyrządzoną podczas przeprowadzenia egzekucji administracyjnej odebrania nieruchomości, polegającej na uszkodzeniu, zniszczeniu lub zagubieniu ruchomości należących do powoda, zgodnie z wyceną biegłego sądowego na kwotę 8.770 zł oraz polegającej na tym, iż wobec uszkodzenia, zniszczenia lub zagubienia tych ruchomości poniósł on koszty ich naprawy oraz transportu na łączną kwotę 4710 zł;

- kwota 20.000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę psychiczną i rozstrój zdrowia wywołane bezprawną egzekucją administracyjną, polegającą na pozbawieniu powoda faktycznej możliwości wykonywania swojego prawa podmiotowego bez podstawy prawnej.

Pozwany w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powoda kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy w (...) wyrokiem z dnia 17 września 2010 roku oddalił powództwo oraz orzekł o kosztach procesu (sygn. akt: (...)).

Na skutek apelacji powoda, Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 9 lutego 2011 roku uchylił zaskarżone orzeczenie w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego (sygn. akt: I ACa (...)).

W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Apelacyjny wskazał, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Przy ponownym rozpoznaniu Sąd ten w oparciu o zaoferowane przez strony dowody, mając na uwadze rozkład ciężaru dowodu w niniejszej sprawie, winien poczynić ustalenia w zakresie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia, odnośnie żądania odszkodowania i zadośćuczynienia.

Podczas ponownego rozpoznania sprawy, strony podtrzymały dotychczasowe stanowiska.

Powód E. W. zmarł w dniu 5 maja 2012 r. W jego miejsce wstąpili spadkobiercy: A. R. (1), J. R. i C. C..

Wyrokiem z dnia 18 stycznia 2012 r., zapadłym w sprawie o sygn. akt I C 251/11, Sąd Okręgowy w (...):

1. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 26.495 zł (dwadzieścia sześć tysięcy czterysta dziewięćdziesiąt pięć złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 19 stycznia 2012 roku do dnia zapłaty;

2. oddalił powództwo w pozostałej części;

3. zasądził od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w (...) na rzecz radcy prawnego K. C. Kancelaria (...) Radcy Prawni i (...) w B. kwotę 7.749 zł (siedem tysięcy siedemset czterdzieści dziewięć złotych) tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu;

4. nie obciążył powoda kosztami procesu.

Podjęte rozstrzygnięcie, Sąd Okręgowy uzasadnił w następujący sposób:

Nieruchomość należąca do U. C. była położona w miejscowości M. I, gmina D.. Sąd Rejonowy (...) prowadził dla niej księgę wieczystą KW nr (...). Nieruchomość ta była obciążona ograniczonym prawem rzeczowym w postaci służebności osobistej ustanowionej na rzecz małżonków E. i J. W., na podstawie umowy darowizny zawartej w dniu 9 grudnia 1991 roku. Z racji tego powód zamieszkiwał na przedmiotowej nieruchomości.

W dniu 25 lipca 2007 roku pozwany odebrał zabudowaną nieruchomość w miejscowości M. I, gmina D., w związku z wydaną w dniu 30 listopada 1999 roku decyzją o wywłaszczeniu na rzecz Skarbu Państwa z przeznaczeniem na pas drogowy autostrady A-I. Postępowanie wywłaszczeniowe toczyło się bez udziału powoda. Według powyższej decyzji zobowiązana do wydania była wyłącznie właścicielka przedmiotowej nieruchomości - U. C..

Podczas eksmisji rzeczy ruchome były pakowane przez osoby oddelegowane do wykonania tych czynności przez pozwanego, przy udziale także U. C., a następnie przewiezione przez pracowników firmy przewozowej na wskazaną przez państwa C. nieruchomość położoną w miejscowości (...), działka nr (...). Pakowane przedmioty nie były spisywane. Umieszczano je w workach foliowych oraz skrzynkach. Powód, obecny wraz z rodziną podczas prowadzonych czynności egzekucyjnych, sprzeciwiał się eksmisji. Pozwany wynajął dla powoda kontener socjalny.

Część rzeczy ruchomych należących do powoda uległa zniszczeniu, zaś niektóre przedmioty zostały utracone. Łączna wartość zniszczonych i utraconych ruchomości wniosła 8770 zł.

Pozwany w dniu 10 grudnia 2003 roku wydał decyzję o ustaleniu wysokości odszkodowania za wywłaszczoną nieruchomość U. C., natomiast w dniu 3 kwietnia 2008 roku wydał decyzję przyznającą powodowi odszkodowanie za wywłaszczenie służebności osobistej w wysokości 52000 zł. Od powyższego orzeczenia odwołanie złożył Dyrektor (...) wnosząc o jej uchylenie w całości.

Decyzją z dnia 23 stycznia 2009 roku Minister(...) uchylił w całości zaskarżoną decyzję pozwanego z dnia 3 kwietnia 2008 roku, dotyczącą przyznania odszkodowania za wywłaszczenie służebności osobistej i umorzył postępowanie.

Wartość ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej, którego powód został pozbawiony, wyniosła kwotę 17 725 zł.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił w oparciu o przedstawione przez strony dokumenty, zeznania świadków i strony powodowej, a także na podstawie opinii biegłych sądowych sporządzonych w niniejszej sprawie.

Sąd a quo uznał za wiarygodne dowody z dokumentów zebrane w sprawie, albowiem zostały sporządzone we właściwej formie, przewidzianej dla tego typu dokumentów. Były przejrzyste i jasne. Ich autentyczność nie budziła wątpliwości Sądu.

Sąd meriti uznał za wiarygodne zeznania świadków K. P., E. Ż., R. C., U. C. i C. C. oceniając je jako spójne i logiczne. Zeznania tych świadków były pomocne przy ustaleniu przebiegu czynności eksmisyjnych, przede wszystkim odnośnie sposobu pakowania ruchomości należących do powoda. Jednocześnie wskazani świadkowie podali, że wiele rzeczy podczas wywłaszczenia uległo zniszczeniu bądź zagubieniu. Oprócz tego świadkowie U. C. i C. C. podali, że powód podczas czynności egzekucyjnych jawnie wyrażał niezadowolenie z powodu konieczności opuszczenia miejsca zamieszkania. Twierdzenia te znalazły swoje odzwierciedlenie w materiale dowodowym zgromadzonym w niniejszej sprawie. Jednakże zeznania tych świadków nie pozwoliły na przyznanie powodowi zadośćuczynienia za krzywdy związane z przeprowadzonym wywłaszczeniem.

Jako prawdziwe Sąd I instancji ocenił także zeznania świadków A. F., A. R. (2), M. G., K. O., A. S., M. P., M. T., B. B. i L. K.. Ich twierdzenia uzupełniały zeznania wyżej wskazanych świadków dając pełny obraz przebiegu czynności egzekucyjnych z dnia 25 lipca 2007 roku. Fakt, iż omawiani świadkowie nie mieli wiedzy o zagubieniu i uszkodzeniu części ruchomości powoda podczas wykonywanych przez nich czynności, nie oznacza, że one nie wystąpiły. Wskazani świadkowie potwierdzili, że przedmioty będące własnością powoda były pakowane do worków foliowych i skrzyń. Przy takim zabezpieczeniu tychże ruchomości mogło dojść do uszkodzeń mechanicznych, na które wskazywali świadkowie powołani przez powoda. Jednocześnie zauważyć należy, iż omawiani świadkowie podali także, że powód wyraźnie dawał im do zrozumienia, że nie zgadza się na eksmisję.

W swojej ocenie Sąd a quo oparł się na w pełni wiarygodnych opiniach sądowych sporządzonych w niniejszej sprawie. Pierwsza została wydana przez biegłego z dziedziny wyceny ruchomości P. J., natomiast druga była autorstwa biegłego z dziedziny szacowania nieruchomości J. L. (1). Wnioski tych opinii były jasne i logiczne. Obydwie opinie zostały uzupełnione na posiedzeniach wyznaczonych na rozprawę. Wówczas biegli podtrzymali swoje dotychczasowe stanowiska. Wskazane opinie zostały sporządzone zgodnie z zasadami fachowej wiedzy i doświadczenia opiniujących. Pozwoliły one na dokonanie kompleksowej wyceny zarówno ruchomości utraconych lub uszkodzonych przez powoda

podczas eksmisji, a także ograniczonego prawa rzeczowego, którego został on pozbawiony. Wskazane opinie nie budziły wątpliwości Sądu.

Sąd meriti oddalił wniosek powoda o dopuszczenie dowodu z kolejnej opinii biegłego z dziedziny budownictwa i szacowania nieruchomości, albowiem biegły L. w swojej opinii wyczerpująco podał kryteria, które zadecydowały o ustaleniu wartości ograniczonego prawa rzeczowego, którego powód został pozbawiony. Przede wszystkim wskazał, że budynek mieszkalny został wybudowany w latach siedemdziesiątych poprzedniego wieku, zaś służebność osobista według umowy darowizny nie obejmowała całego mieszkania, tylko dwa pokoje wraz z prawem do korzystania z łazienki i kuchni o łącznej powierzchni 77,32 m². Ponadto dom stał bardzo blisko ruchliwej ulicy, co znacznie obniżało komfort zamieszkiwania w nim. Biorąc pod uwagę powyższe względy, w oparciu o wysokość czynszów najmu płaconych za lokale mieszkalne z zasobu gminnego gminy D., biegły ten zasadnie przyjął wartość służebności osobistej na kwotę 17.725 zł. Tym samym Sąd I instancji nie znalazł podstaw do powołania kolejnego biegłego w niniejszej sprawie. Uwzględnienie wskazanego wniosku, w tym stanie rzeczy, doprowadziłoby do niezasadnego przedłużenia niniejszego postępowania.

Powyższe postanowienie Sądu podjęte w zakresie postępowania dowodowego zostało zakwestionowane przez pełnomocnika powoda poprzez wpisanie stosownego zastrzeżenia do protokołu posiedzenia wyznaczonego na rozprawę w dniu 4 stycznia 2012 roku w trybie art. 162 kpc.

W tym stanie rzeczy, Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Na wstępie wskazał, iż z uwagi na uchylenie wyroku przez sąd drugiej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zgodnie z treścią art. 386 § 6 kpc sąd ten jest związany oceną prawną i wskazaniem co do dalszego postępowania wyrażonymi w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji.

Powód domagał się w niniejszej sprawie odszkodowania za bezprawne pozbawienie go przez pozwanego ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania oraz za zniszczenie i utratę części ruchomości podczas przeprowadzonych czynności egzekucyjnych na nieruchomości położonej w miejscowości M. I, gmina D.. Ponadto powód wystąpił z roszczeniem o zapłatę zadośćuczynienia za krzywdę wywołaną bezprawną w stosunku do niego egzekucją administracyjną. Zdaniem Sądu meriti, powyższe żądania należało wywodzić z treści art. 417 § 1 kc i art. 448 kc.

Przepis art. 417 § 1 kc przewiduje odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym, zdefiniowanym jako „niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej”. Przesłanka ta utożsamiana jest z funkcjonującym w cywilistyce pojęciem bezprawności, obejmującym zachowania naruszające normy prawne. Omawiany przepis ma zastosowanie wyłącznie w sytuacji bezprawnego zachowania w ramach funkcjonowania państwa i jednostek samorządu terytorialnego w sferze określanej mianem imperium, a więc działań lub zaniechań polegających na wykonywaniu funkcji władczych oraz realizacji działań publicznych. Obok zdarzenia sprawczego, dla określenia odpowiedzialności odszkodowawczej z art. 417 kc, konieczne jest ustalenie pozostałych przesłanek odpowiedzialności deliktowej, a więc szkody i związku przyczynowego. Wskazany przepis nie zawiera w tej kwestii żadnej regulacji, wobec czego znajdują zastosowanie ogólne zasady kompensaty szkody oraz koncepcji związku przyczynowego.

W przekonaniu Sądu a quo, bezsporne w niniejszej sprawie jest, że powód został wywłaszczony z przysługującego mu ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania bez odszkodowania. Co więcej, wskazać należy, iż nie był on uczestnikiem postępowania wywłaszczeniowego, które toczyło się przeciwko właścicielowi nieruchomości położonej w miejscowości M. I, gmina D.. Pozwany decyzją z dnia 30 listopada 1999 roku orzekł o wywłaszczeniu powyższej nieruchomości stanowiącej własność U. C.. W konsekwencji tytuł wykonawczy będący podstawą przeprowadzonej egzekucji nie został wydany przeciwko powodowi. W jego treści jako zobowiązanego oznaczono wyłącznie U. C..

Tymczasem art. 21 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. 1997 r. Nr 78, póź. 483) stanowi, że wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane za słusznym odszkodowaniem. Natomiast prawo własności i inne prawa majątkowe podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej (art. 64 ust. 2). Powyższe zasady konstytucyjne, z których wprost wynika, że prawo własności nie może być faworyzowane kosztem innych praw, znalazły swoje uszczegółowienie między innymi w przepisach ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami, która na mocy art. 37 ustawy z dnia 27 października 1994 roku o autostradach płatnych (Dz. U. 1994 r. Nr 127 poz. 627 ze zm.) winna mieć w niniejszej sprawie zastosowanie.

Przepis art. 112 ust. 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami stanowi, że wywłaszczenie nieruchomości polega na pozbawieniu lub ograniczeniu, w drodze decyzji, prawa własności, prawa użytkowania wieczystego lub innego prawa rzeczowego na nieruchomości. Natomiast zgodnie z art. 128 ust. 1 tejże ustawy, w brzmieniu obowiązującym w dniu 30 listopada 1999 roku, wywłaszczenie własności nieruchomości lub innego prawa następuje za odszkodowaniem na rzecz osoby wywłaszczonej odpowiadającym wartości wywłaszczonej nieruchomości lub wartości tego prawa.

Wobec tego Sąd I instancji stwierdził, iż postępowanie wywłaszczeniowe winno toczyć się również wobec przysługującego powodowi ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej. Brak przeprowadzenia tego postępowania i wywłaszczenie powoda bez odszkodowania należy uznać za działanie bezprawne pozwanego. Jednocześnie zaakcentować należy, iż czynności egzekucyjne z dnia 25 lipca 2007 roku przeprowadzone wobec powoda zostały dokonane bez podstawy prawnej, albowiem pozwany nie dysponował tytułem wykonawczym wystawionym przeciwko E. W.. W świetle powyższego nie budzi wątpliwości, iż niezgodne z prawem zachowanie pozwanego pozostaje w adekwatnym związku przyczynowym z poniesioną przez powoda szkodą w postaci utraty przysługującego mu ograniczonego prawa rzeczowego.

Podstawą dokonania wyceny ograniczonego prawa rzeczowego przysługującego powodowi i jego małżonce była wysokość czynszów najmu płaconych za lokale mieszkalne z zasobu gminnego gminy D.. W oparciu o aktualnie obowiązujące zarządzenia nr 35/09 Wójta Gminy D., do określenia wartości przedmiotowego ograniczonego prawa rzeczowego przyjęto czynsz miesięczny w wysokości 2,40 zł za 1 m². Ponadto należne odszkodowanie zostało określone na podstawie treści służebności osobistej mieszkania wskazanej w umowie darowizny z dnia 9 grudnia 1991 roku. Służebność ta obejmowała dwa pokoje wraz z prawem do korzystania z kuchni i łazienki, o łącznej powierzchni 77,32 m². Wskazane prawo nie obejmowało poddasza oraz trzeciego pokoju w nieruchomości położonej w miejscowości M. 1, gmina D.. Jednocześnie nie bez znaczenia był fakt, iż budynek mieszkalny pochodzący z lat siedemdziesiątych poprzedniego wieku był w złym stanie. Ponadto usytuowanie nieruchomości nie było dogodne, albowiem spokój mieszkańców zakłócała ruchliwa droga położna tuż obok budynku. Wszystkie te aspekty zostały wzięte pod uwagę przez biegłego sądowego z dziedziny szacowania nieruchomości podczas sporządzania opinii. W tym miejscu Sąd a quo stwierdził, że opinia, na którą powoływał się powód kwestionując wnioski wskazanej opinii, nie była oparta na właściwych do przeprowadzenia wyceny kryteriach, bowiem do wyliczeń przyjęto w niej wysokość czynszów najmu dla miasta G., nie zaś dla terenów wiejskich. W świetle tych okoliczności, należne powodowi odszkodowanie z tytułu pozbawienia go służebności osobistej mieszkania należało określić na kwotę 17725 zł. Kwota ta, stanowiąca równowartość powyższego ograniczonego prawa rzeczowego, w pełni kompensuje fakt jego utraty.

Przechodząc do przebiegu czynności egzekucyjnych z dnia 25 lipca 2007 roku, Sąd Okręgowy stwierdził, że w świetle całokształtu materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, w toku eksmisji doszło do uszkodzenia i zagubienia części nieruchomości stanowiących własność powoda. Okoliczność ta wynika z zeznań świadków powołanych przez stronę powodową. Jednocześnie tego rodzaju uchybieniem sprzyjał fakt braku spisania pakowanych przedmiotów, a także nie zawsze odpowiadający właściwości tych rzeczy sposób ich zabezpieczenia przez pracowników pozwanego. Również pośpiech przy wykonywaniu czynności egzekucyjnych wpływał niekorzystnie na wzrost ryzyka wystąpienia uszkodzeń. Powyższe kwestie wynikały także z zeznań pracowników pozwanego oddelegowanych do sprawnego przeprowadzenia eksmisji z nieruchomości położonej w miejscowości M. 1, gmina D.. Tym samym, podczas wykonywania czynności egzekucyjnych przez pracowników pozwanego, powód poniósł szkodę pozostającą w adekwatnym związku przyczynowym z faktem przeprowadzania eksmisji, w postaci zniszczenia i utraty części

ruchomości stanowiących jego własność. Wartość szkody powstałej z tego powodu została wyceniona przez biegłego z dziedziny wyceny ruchomości na łączną kwotę 8770 zł. Kwota ta odpowiadała ogólnemu stopniowi zużycia poszczególnych przedmiotów, które zostały uszkodzone lub zagubione, i tym samym Sąd nie znalazł podstaw do kwestionowania teź opinii sądowej. Wobec tego zasadnym było przyznanie powodowi odszkodowania w kwocie 8770 zł za powstałą szkodę podczas przeprowadzania czynności egzekucyjnych. Jednocześnie powód nie wykazał zgodnie z zasadą rozkładu ciężaru dowodu w postępowaniu cywilnym, wyrażoną w art. 6 kc, aby poniósł koszty naprawy zniszczonych przedmiotów na kwotę 4710 zł. Nie przedstawił on w tym zakresie żadnych rachunków. Tym samym nie było podstaw do zasądzenia teź kwoty na jego rzecz. Niemniej w ocenie Sądu meriti kwota 8770 zł w całości kompensuje uszczerbek majątkowy w ruchomościach powoda wywołany działaniem pozwanego podczas bezprawnej eksmisji.

Odnośnie zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, żądanie powoda w tym zakresie należało wywodzić z treści art. 417 § 1 kc w zw. z art. 448 kc. Na podstawie art. 448 kc kompensowana może być krzywda, a więc szkoda niemajątkowa wywołana naruszeniem dobra osobistego, polegająca na fizycznych dolegliwościach i psychicznych cierpieniach pokrzywdzonego. Sąd nie ma przy tym obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku wyrządzenia krzywdy naruszeniem dobra osobistego (wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 09.11.2010 roku, I ACa(...), LEX nr 756729). W niniejszej sprawie, w ocenie Sądu Okręgowego, powód nie wykazał faktu wyrządzenia mu krzywdy działaniami pozwanego. Wyniki przeprowadzonego postępowania dowodowego w tym zakresie nie pozwoliły na przyznanie mu z tego tytułu jakiegokolwiek kwoty pieniężnej. Ogólne stwierdzenia świadków odnośnie wzmożonej nerwowości powoda okazały się niewystarczające. Nie ulega wątpliwości, że działania pozwanego z dnia 25 lipca 2007 roku były w dużej mierze niekomfortowe dla powoda, bowiem wiązały się z koniecznością opuszczenia przez niego dotychczasowego miejsca zamieszkania. Jednakże brak podstaw do stwierdzenia, że eksmisja wywołała w nim na tyle znaczne dolegliwości natury psychicznej, że należałoby ten uszczerbek rozpatrywać w kategoriach zaistnienia krzywdy. Strona powodowa nie wystąpiła z wnioskiem o przesłuchanie powoda w charakterze strony na okoliczność krzywdy, jakiej ewentualnie miałby doznać, zaś wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego psychiatry na okoliczność uszczerbku na zdrowiu psychicznym powoda został cofnięty (k.583). Stąd żądanie pozwu w części dotyczącej zapłaty zadośćuczynienia nie zasługiwało na uwzględnienie.

W tym miejscu Sąd I instancji podkreślił, że gdyby nawet uznać, że powód doznał krzywdy w niniejszej sprawie, to i tak nie byłoby podstaw do zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia pieniężnego, albowiem szkoda ta w ocenie Sądu uległa całkowitej kompensacji poprzez przyznanie powodowi odszkodowania pieniężnego na podstawie art. 417 § 1 kc.

Mając powyższe na uwadze, Sąd a quo na podstawie art. 417 § 1 kc zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 26495 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia kolejnego po dniu ogłoszenia wyroku, to jest od dnia 19 stycznia 2012 roku do dnia zapłaty (punkt 1 wyroku).

W pozostałej części Sąd meriti powództwo oddalił (punkt 2 wyroku).

Postanowieniem z dnia 8 września 2008 roku Sąd Okręgowy w (...) zwolnił powoda od kosztów sądowych w całości, zaś postanowieniem z dnia 12 listopada 2008 roku ustanowił dla powoda pełnomocnika z urzędu (sygn. akt: I C(...)). Wobec tego Sąd I instancji na mocy § 6 pkt 6 w zw. z § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (DZ.U. 2002, Nr 163, poz. 1349) zasądził do Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w (...) na rzecz radcy prawnego K. C. - Kancelaria (...) Radcowie Prawni i (...) w B. kwotę 7749 zł tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu (punkt 3 wyroku).

Uwzględniając złą sytuację majątkową powoda oraz fakt, że częściowo wygrał on niniejszy proces, Sąd meriti na podstawie art. 102 kpc odstąpił od zasady odpowiedzialności za wynik postępowania i nie obciążył powoda kosztami procesu (punkt 4 wyroku).

Powyższe rozstrzygnięcie w części, tj. w punkcie 2 (drugim) zaskarżył apelacją powód i zarzucając:

1) naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, to jest:

a) art. 217§2 w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego o przeprowadzenie dowodu z kolejnej opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa i szacowania nieruchomości w celu rozstrzygnięcia spornej kwestii wysokości odszkodowania za bezprawne pozbawienie powoda ograniczonego prawa rzeczowego, pomimo występowania istotnych rozbieżności między wcześniej wydanymi w tym samym przedmiocie opiniami dwóch biegłych (wycena biegłego A. B. na sumę 52.000 PLN, a wycena biegłego J. L. na sumę 17.000 PLN);

Sąd I instancji błędnie uznał, iż nie ma potrzeby zasięgnięcia kolejnej (trzeciej) opinii, przyjmując, że nie dotyczy spornych faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie, mimo że przywołana okoliczność nie została dostatecznie wyjaśniona w zebranych materiale dowodowym; pełnomocnik powoda złożył zastrzeżenie w trybie art. 162 k.p.c., do protokołu na rozprawie z dnia 4 stycznia 2012 roku, (k. akt 609, tom IV),

b) art. 286 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, w sytuacji gdy w świetle zebranego materiału dowodowego, w tym w szczególności znacznej dysproporcji i sprzeczności w wynikach operatu szacunkowego z dnia 13 lutego 2008 roku autorstwa rzeczoznawcy majątkowego A. B. (2) oraz opinii biegłego sądowego J. L. (1) z dnia 30 sierpnia 2011 roku, pojawiła się konieczność przeprowadzenia dowodu z dodatkowej opinii innego biegłego; w konsekwencji doprowadziło to do niewyjaśnienia spornych pomiędzy stronami okoliczności, tym samym do oparcia wyroku na niekompletnym materiale dowodowym,

c) art. 232 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez niedopuszczenie dowodu wnioskowanego przez powoda w piśmie procesowym z dnia 26 września 2011 roku (k. akt 570, tom III) w postaci sporządzenia przez biegłego sądowego z zakresu rzeczoznawstwa majątkowego J. L. (1) opinii uzupełniającej poprzez wyliczenie wartości odszkodowania, jakie przysługiwałoby powodowi, gdyby przynależne mu ograniczone prawo rzeczowe w postaci służebności osobistej mieszkania zostało wyłączone stosownie do przepisu art. 128 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami w związku z art. 37 i art. 26 oraz art. 30, ewentualnie art. 29 w zw. z art. 37 ustawy o autostradach płatnych z dnia 27 października 1994 roku z zastosowaniem stawek rynkowych na rynku lokalnym według miejsca położenia nieruchomości lub na rynku najbardziej zbliżonym, podczas gdy dowód ten dotyczył okoliczności mających dla sprawy istotne znaczenie, a sporne okoliczności nie zostały dostatecznie wyjaśnione, co doprowadziło do oparcia wyroku na niekompletnym materiale dowodowym,

d) art. 231 k.p.c. w zw. z art. 232 k.p.c. poprzez przyjęcie faktu wyrządzenia przez pozwanego powodowi krzywdy za nieustalony, pomimo istnienia ku temu dostatecznej podstawy wobec ustalenia bezprawności działania pozwanego względem powoda oraz pomimo możliwości wyprowadzenia tego faktu z zebranego materiału dowodowego w postaci zeznań świadków U. C. i C. C., zapisu filmowego przebiegu egzekucji administracyjnej z dnia 25 lipca 2007 roku, a w konsekwencji przyjęcie, że powód nie wywiązał się z obowiązku udowodnienia okoliczności, z której wywodzi skutki prawne, co skutkowało brakiem zasądzenia od pozwanego na rzecz powoda stosownego zadośćuczynienia,

2) naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest art. 417 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez ich niezastosowanie, podczas gdy działania pozwanego względem powoda nacechowane bezprawnością doprowadziły do pozbawienia powoda dorobku życiowego, a tym samym do wyrządzenia znacznej krzywdy psychicznej i rozstroju zdrowia polegającego na cierpieniu związanym z poczuciem niesprawiedliwości, utraty bezpieczeństwa w związku z utratą miejsca zamieszkania i utrzymania na starość, utraty godnych warunków życia, upokorzeniem, wywołaniem stresu i szoku, nagłą koniecznością zmiany otoczenia, co dla osoby starszej i schorowanej - w świetle doświadczenia życiowego - bez wątpienia stanowi nieodwracalne skutki w postaci pogorszenia stanu zdrowia zarówno ogólnego, jak i psychicznego, co skutkowało udzieleniem ochrony prawnej bezprawnemu działaniu pozwanego wbrew zasadom współżycia społecznego, a w konsekwencji doprowadziło do ustalenia, iż pozwany nie wyrządził powodowi krzywdy, wbrew zebranemu w sprawie materiałowi dowodowemu;

wniósł o:

1) zmianę wyroku sądu I instancji w punkcie 2 poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 54.275,00 zł (pięćdziesiąt cztery tysiące dwieście siedemdziesiąt pięć złotych zero groszy) z ustawowymi odsetkami od dnia 19 stycznia 2012 roku, w tym kwoty 34.275,00 zł tytułem odszkodowania za bezprawne pozbawienie powoda ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania oraz kwoty 20.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę psychiczną i rozstrój zdrowia,

2) nieobciążanie powoda kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa prawnego za obie instancje, stosownie do przepisu art. 102 k.p.c.

Powód wniósł także sporządzoną przez siebie apelację z dnia 25 lutego 2012 r. (k. 644-647 akt).

Obecny na rozprawie apelacyjnej jeden ze spadkobierców powoda – C. C., poparł wniesione apelacje, oświadczając jednocześnie, że wartością przedmiotu zaskarżenia jest kwota 98 687 zł (k. 721 akt).

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja powoda okazała się uzasadniona.

W przedmiotowej sprawie, strony nie zaskarżyły rozstrzygnięcia w punkcie 1 (pierwszym) wyroku Sądu I instancji. Zatem, w istocie pewne kwestie zostały już przesądzone, tj. zasada odpowiedzialności pozwanego za bezprawne działanie, a także odszkodowanie za utracone i zniszczone mienie ruchome. Oczywiście, prawomocne stało się także rozstrzygnięcie w zakresie odszkodowania za pozbawienie powoda ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania do wartości 17 725 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 19 stycznia 2012 r.

Słusznie przyjął Sąd I instancji, że z okoliczności sprawy wynika, że w stosunku do powoda E. W. nie wszczęto procedury wywłaszczeniowej, a mimo to, pozbawiono go przysługującego mu ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania. Prawidłowo również wskazano, że działania pozwanego w tym zakresie charakteryzowały się bezprawnością.

Brak wdrożenia procedury wywłaszczeniowej oznacza jednak, że przy dokonywaniu oceny zaistniałej sytuacji faktycznej, nie można odwoływać się – nawet odpowiednio – do zapisów ustaw szczególnych regulujących postępowanie wywłaszczeniowe. Bowiem, zasady w nich wskazane, mają zastosowanie tylko wówczas, gdy nastąpiło formalne (legalne) wywłaszczenie.

W przypadku powoda E. W., działania pozwanego nie miały oparcia w poszczególnych uregulowaniach prawnych dotyczących wywłaszczenia, stąd stwierdzona ich bezprawność.

Wobec tego, należało przyjąć, że powodowi została wyrządzona szkoda na zasadach ogólnych wynikających z czynów niedozwolonych. Podkreślenie to ma taki wydźwięk, że szkoda, której doznał powód, winna być rozpatrywana w kategoriach *damnum emergens* i *lucrum cessans*, bez jakichkolwiek ograniczeń wynikających z procedur wywłaszczeniowych.

Innymi słowy, rozpatrywana winna być nie tylko utrata przez powoda określonego prawa rzeczowego, ale także i inne roszczenia związane i wynikające z tego faktu.

Sąd Okręgowy założył, że powód sprecyzował ostatecznie swoje roszczenia w piśmie z dnia 5 maja 2011 r., ogólnie na kwotę 85 480 zł (k. 474-476 akt).

Tymczasem, w piśmie z dnia 20 grudnia 2011 r., powód cofnął oświadczenie swojego pełnomocnika i określił swoje żądania na kwotę 125 128 zł (k. 601-602 akt).

Z kolei, w treści powyższego pisma powód odwołał się do swoich wcześniejszych pism, m.in. do pisma z dnia 6 grudnia 2011 r. (k. 588-590 akt).

W piśmie tym powód wyartykułował szereg roszczeń, które jego zdaniem pozostawały w związku z pozbawieniem go służebności mieszkania. Sąd Apelacyjny w żadnej mierze nie przesądza zasadności tych żądań, ale powinny być one przedmiotem oceny i rozważań Sądu orzekającego.

Potwierdzeniem powyższych wskazań, jest treść obu wniesionych apelacji, a więc apelacji wniesionej przez pełnomocnika powoda i tej, którą wniósł E. W. osobiście. Z treści osobistej apelacji jednoznacznie wynika, że Sąd a quo nie poddał stosownej analizie szeregu roszczeń powoda.

Kolejnym problemem wymagającym rozważenia, jest kwestia określenia wartości przysługującego powodowi ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania.

Otóż po pierwsze, zgodnie z tym, co już podkreślono, punkt odniesienia nie powinien być poszukiwany w szeroko pojętych uregulowaniach wywłaszczeniowych. Sąd I instancji uległ takiej sugestii, formułując tezę dowodową w dniu 8 lipca 2011 r. (k. 500v akt).

Po drugie, błędnym jest bezpośrednio odwoływanie się do wartości rynkowej. Zauważyć bowiem należy, że służebność osobista nie ma wymiaru rynkowego, gdyż zgodnie z dyspozycją art. 300 k.c. służebności osobiste są niezbywalne. Nie można również przenieść uprawnień do ich wykonywania.

W związku z tym należało poszukiwać innych rozwiązań w celu określenia wartości służebności osobistej.

W przekonaniu Sądu ad quem miarodajnym sposobem ustalenia wartości analizowanego prawa rzeczowego, jest ten, który wynika z art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (jednolity tekst Dz. U. Nr 93 z 2009 r. poz. 768 ze zm.).

Nieuzasadnione było przekonanie Sądu I instancji, że powodowi została wyrządzona szkoda już w roku 1999, a więc gdy została wydana decyzja wywłaszczeniowa wobec właściciela nieruchomości – (...) Wskazano już powyżej, że powód nie był uczestnikiem postępowania wywłaszczeniowego i nie były skierowane wobec niego, jak i przysługującego mu prawa, jakiegokolwiek działania do dnia 25 lipca 2007 r. Zatem, dopiero w tym dniu bezprawne działanie pozwanego zostało skierowane wobec powoda, wywołując różnego rodzaju konsekwencje.

Należy podkreślić, że „w przypadku szkód, które są wyrządzone czynem niedozwolonym, a więc z istoty swojej nie wynikają z zobowiązań terminowych dłużnika, odpowiedzialność odszkodowawcza powstaje z chwilą samego zdarzenia wyrządzającego szkodę. Zatem ta chwila, a w każdym razie wezwanie przez poszkodowanego osoby odpowiedzialnej do zapłaty odszkodowania w określonej wysokości stanowi o wymagalności roszczenia, o której jest mowa w art. 455 k.c. w wypadku zobowiązań bezterminowych. Jeżeli tak, to wymagalność roszczenia pieniężnego jest podstawą żądania odsetek za czas opóźnienia, gdy po stronie dłużnika nastąpi opóźnienie ze spełnieniem świadczenia (art. 481 § 1 k.c.)” – por. wyrok SN z dnia 13 września 2012 r., V CSK 379/11, niepublikowany, zamieszczony w LEX nr 1223734.

Wreszcie, Sąd meriti nie rozważył należycie roszczeń powoda wynikających z naruszenia dóbr osobistych. Brak opinii psychiatrycznej, nie przekreśla jednoznacznie żądania w tym zakresie. Z kolei, stwierdzenie Sądu a quo, że „(...) gdyby nawet uznać, że powód doznał krzywdy w niniejszej sprawie, to i tak nie byłoby podstaw do zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia pieniężnego, albowiem szkoda ta w ocenie Sądu uległa całkowitej kompensacji poprzez przyznanie powodowi odszkodowania pieniężnego na podstawie art. 417 § 1 k.c.”, zupełnie nie zasługuje na aprobatę. Zadośćuczynienie roszczeniu odszkodowawczemu, nie może bowiem stanowić podstawy nieuwzględnienia żądania wynikającego z ochrony praw niemajątkowych, choć wyrażonego w postaci roszczenia o charakterze majątkowym.

Warto również przytoczyć pewne wskazanie o generalnym charakterze, które może być pomocne przy rozstrzygnięciu przedmiotowej sprawy. Mianowicie, „podstawę odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych stanowią przepisy art. 23, art. 24 i art. 448 k.c. i na ich podstawie ponosi odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych także Skarb Państwa. Przepisy art. 417 i art. 417¹ k.c. nie mają zastosowania do odpowiedzialności Skarbu Państwa za naruszenie

dóbr osobistych w postaci czci, dobrego imienia i nietykalności mieszkania, gdyż odpowiedzialność za naruszenie tych dóbr osobistych uregulowana jest w sposób odrębny w art. 23, 24 i 448 k.c. Jedynie szczególny rodzaj dóbr osobistych: zdrowie i wolność może podlegać także ochronie przewidzianej w art. 444 i 445 k.c. Jeżeli szkodę lub krzywdę wynikającą z rozstroju zdrowia wywołało niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, wydanie prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji, odpowiedzialność Skarbu Państwa opiera się na zasadach art. 417 § 1 lub art. 417¹ § 2 k.c. a zadośćuczynienie przysługuje na podstawie art. 445 § 1 k.c. (szerzej uzasadnienie wyroku SN z dnia 21 kwietnia 2010 r., V CSK 352/09, opublikowanego w Palestrze 2010/5-6/236).

Reasumując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że Sąd I instancji, nie zajął się w odpowiedni sposób szeregiem żądań wyartykułowanych przez powoda. Sprawilo to, że nie została rozpoznana w tym zakresie istota sprawy.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy winien jednoznacznie wyjaśnić i uchwycić rodzaj i zakres dochodzonych przez powoda (aktualnie przez jego spadkobierców) roszczeń. Jednoznacznie winna być również skonkretyzowana wartość przedmiotu sporu. W celu rozwiania wątpliwości, winien być dopuszczony dowód z opinii biegłego w celu ustalenia wartości ograniczonego prawa rzeczowego. W tym celu winna zostać wykorzystana konstrukcja zawarta w art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn. Jeżeli okaże się, że wartość tego prawa będzie niższa niż 17 725 zł, to kwestia ta jest już objęta prawomocnością.

Z kolei, jeżeli wartość ta będzie wyższa od tej kwoty, Sąd a quo winien rozważyć tę okoliczność w kontekście sformułowanych przez powoda roszczeń.

Sąd meriti powinien rozważyć wszelkie skutki jakie wywołało bezprawne pozbawienie powoda przysługującego mu prawa rzeczowego. Zatem, wartość służebności osobistej mieszkania – w świetle zakresu wniesionych roszczeń – może stanowić tylko jeden ze składników należnego odszkodowania. Punktem wyjścia winna być ocena charakteru i zakresu przysługującej powodowi służebności.

W odniesieniu do poszukiwania przez powoda ochrony niemajątkowej, Sąd a quo winien jednoznacznie ustalić jakie ewentualnie dobra osobiste powoda zostały naruszone. Wskazać bowiem należy, że w różnych pismach przewija się, zarówno dobro w postaci zdrowia, ale także i w postaci godności osobistej. Zatem należy ustalić charakter chronionego dobra, następnie czy zostało ono naruszone i wreszcie czy w sprawie nie zaistniał którykolwiek z kontratypów. Dopiero wówczas, Sąd I instancji winien podjąć analizę zasadności roszczenia o zasądzenie zadośćuczynienia.

Mając powyższe na względzie, Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c.